

راههای عبور از تله وابستگی اقتصاد کشور به کالای اولیه

مسعود کمالی اردکانی (عضو هیات علمی موسسه مطالعات و پژوهش های بازرگانی)

اقتصاد یک کشور را زمانی وابسته به کالای اولیه (کامودیتی) قلمداد می کنند که حداقل ۶۰ درصد از درآمد صادرات کالایی خود را از بخش کالاهای اولیه تامین کند. وابستگی به کالای اولیه به طور خاص مسئله کشورهای در حال توسعه است و به نوعی در این وضعیت نامطلوب محبوس شده اند.

از نظر اقتصاددانان توسعه، وابستگی به کالای اولیه با مشکلاتی مانند رشد کند و ساختار غیرمتنوع اقتصادی، توسعه انسانی پایین، نوسانات درآمدی، بی ثباتی اقتصاد کلان، بیماری هلندی، بی ثباتی سیاسی، حکمرانی ضعیف اقتصادی، جریان های مالی غیرقانونی و همچنین توسعه اجتماعی پایین همراه است. با این حال، همانطور که تجربه برخی کشورها نشان می دهد، می توان بر وابستگی به کالای اولیه غلبه کرد و از یک نظام تولیدی مبتنی بر استخراج یا کشاورزی به یک نظام تولیدی مبتنی بر ساخت تبدیل شد. موفقیت در این فرایند نیازمند گذر زمان طولانی، اراده سیاسی قوی و چشم انداز توسعه بلندمدت، واقع بینانه و همراه با یک راهبرد اجرایی بلندپروازانه اما معقول با استفاده از فناوری است.

وضعیت ایران:

- ایران براساس محاسبات شاخص توسعه فناوری انکتاد متکی بر داده های سال ۲۰۱۹ رتبه ۶۵ را دارد (آمریکا با نمره ۱۰۰ در رده اول و ایران با نمره ۹۰.۱ در رتبه ۶۵). این در حالی است که کشورهایی همچون روسیه، ترکیه، اندونزی، برزیل، امارات، آرژانتین، شیلی و عربستان، در وضعیت بهتر قرار دارند. این گزارش همچنین دامنه ظرفیت فناوری در کشورهای در حال توسعه وابسته به کالا با توجه به توزیع پیچیدگی محصول صادراتی از دیگر عوامل ارزیابی رتبه کشورهاست.

صرف نظر از تخصص، بیشتر کشورهای در حال توسعه وابسته به کالا (از جمله ایران)، محصولاتی را در محدوده میانگین جهانی پیچیدگی محصول صادر می کنند. توجه به توسعه محصول (تنوع در محصول و ارتقای کیفیت) و تکمیل فرآیندهای مکمل تولید اعم از تحقیق و توسعه، طراحی، برندسازی و بازاریابی و فروش، شناسایی شرکت های پیشرو داخلی از منظر فناوری و رقابت پذیری، شبکه سازی و ارتقای همکاری های افقی و عمودی برای توسعه فناوری، حمایت از صندوق های خطر پذیر، ایجاد شبکه تبادل فناوری و بهره مندی از سرریز دانش تولید بین المللی، ارتقای فعالیت های تحقیق و توسعه در شرکت ها و توسعه حمایت از مالکیت فکری از جمله اقداماتی است که بنگاه های ایرانی را برای حضور و ارتقا در زنجیره های ارزش جهانی آماده می نماید.